

KRŠ ILI KRAS? KRŠ!

Tomislav Šegota

Osnov svake znanosti je stručno nazivlje. Idealno, najracionalnije je da jedan pojam ima jedan naziv. U hrvatskom je jeziku prevladao naziv *krš*, ali se (posebno u medijima i rječnicima) ponekad još čuje *kras*. Poslije dugotrajne rasprave javili su se novi elementi koji potvrđuju naziv *krš*. U ovom razmatranju ograničit ćemo se samo na nazive *krš* i *kras*.

Nije moguća jednostavna jezična periodizacija. Utjecaji pojedinih jezika su se prožimali. Latinski jezik se održao dugo poslije propasti Rimskog Carstva. Posebno je važna dugotrajna koegzistencija latinskog i njemačkog jezika.

Prvo je nastala riječ, a mnogo kasnije slovo i pismo. Doba nastanka raznih varijanti nije bilo istovremeno kod raznih plemena i naroda na našem prostoru. Međutim, jezici su se razmjerno brzo mijenjali, pa tako i nazivi. Neki stari nazivi ostali su u biti neizmijenjeni, tj. nastale su samo nove varijante.

Rimska osvajanja dovela su do dominacije latinskog (i grčkog) jezika, a nastaju pisani i crtani

izvori. Latinski jezik preuzima stariju indoeurop-sku osnovu *kar* (kamen, kameni kraj), pa tako nastaje *Carsus* [*Karsus*]. U slijedećoj fazi ili varijanti, u talijanskom jeziku nastaje *Carso* [*Karso*], a u njemačkom jeziku nastaje *Karst*.

Valja stalno imati na umu činjenicu da se spomenuti problem najdublje analizirao u lingvističkim studijama, pa je potrebno posegnuti za radovima o razvoju naših jezika. Naši su narodi za taj termin prihvatili strani korijen, ali je nazivlje stvarano u duhu hrvatskog i slovenskog jezika. Ali (kao i danas), određeno je značenje imalo i osobno mišljenje autoriteta koji su se bavili ovim problemima.

Sredinom 19. st. dolazi do naglog znanstvenog istraživanja krša. U ono je doba vodeću ulogu imao njemački jezik i rad austrijskih učenjaka, pa je termin *Karst* postao međunarodni termin. Tome je poslije toga pridonijelo svjetsko značenje engleskog jezika (*the karst*). To je bitno utjecalo i na naše stručnjake.

U hrvatskom govornom području nastaju nazivi *kras*, *krasa*, *kraša*, *kraš*, *karoš*, *kars*, *krš*. U drugoj polovici 19. st. dominirao je *kras*. D. Gorjanović – Kramberger (1901.) je smatrao da je „...*kras* neshodan, jer je izopačen po njemačkom *Karst*“. Naime, latinski *Carsus* [*Karsus*] je osnova njemačkog naziva *Karst*. Zamjenom (metatezom) je njemački *Karst* prešao u hrvatski *kras*. (To je bilo u duhu politike germanizacije.)

U hrvatskom jeziku mnogo se koristilo sažimanje ili izbacivanje samoglasnika. Primjer: *Tarsatica* – *Tarsat* – *Trsat*; *Dernisium* – *Drniš* itd. U tom smislu slijed je: *Karsus* – *kars* – *karš* – *krš*. Još je bliži talijanski: *Karso* – *Kars* – *Karš* – *Krš*. Dakle, *krš* ima logičku prednost što se neposredno razvio iz latinskog, a ne iz njemačkog jezika.

U antičkoj Dalmaciji je važna rijeka *Titius* [Ticijus] ili *Tyrus*. Ovi su nazivi nestali, pa J. Šišgorić (1487.) spominje da narod tu rijeku naziva *Cherchia*, tj. *Kerka*. (neki izvori koriste naziv *Karka*.) To je današnja *Krka*. U oba slučaja u latinske riječi umetnuta su slova *a* i *e*, kako odgovara latinskom i talijanskom jeziku. Dakle, *Krka* znači *Krška* *rijeka*.

Poseban je „problem“ postanka naziva *Krasica* (kod Rijeke) i *Krasa* (na Krku). Ovi su nazivi nastali u doba dominacije naziva *kras*. Valja početi od činjenice (Skok 1972) da je *Krasica* deminutiv od naziva *Kras*! U 16. i 17. st. spominje se (Marochino 1978; Paravić 1998) naselje *Krasa* ili *Kraša* koje kasnije postaje *Krasica*. Talijanske političke ambicije bile su praćene i povratkom starih toponima. Tako je za vrijeme Drugoga svjetskog rata, za vrijeme talijanske okupacije *Krasica* službeno postala *Villa Carsia*. Povijesni razvoj naziva je: *Carso* [*Karso*] – *Kras* – *Krasica*. *Krasica* je nastala metatezom (tj. „izvrtanjem“) naziva *Karso*.

Razvoj razmatranih naziva u Sloveniji mnogo je kompliciraniji. Slovenci se naseljavaju od kraja 6. st. U prvoj fazi to su bili karantanski Slovenci.

Naziv potječe od grada *Camuntum* [*Karnuntum*]. U njegovu se nazivu krije korijen *kar*. Taj se naziv u slovenskom jeziku do danas temeljio na terminu *krn* (za *kar*), pa je taj grad bio nazvan *krnski grad*. Zatim slijedi stoljetna dominacija njemačkog jezika, ali kasniji slovenski autori nisu dovoljno inzistirali na terminu *krn*. Praktički u svim izvorima dominira njemački *Karst* i talijanski *Carso*. I Gams (1979.) sintetizira: „U povijesnom razvoju slovenskog jezika njemački termin *Karst* metatezom je postao slovenska riječ *kras*“.

Regionalno je definiranje bio dugotrajan proces, pa se za *Kras* danas uzima da je to područje između Tršćanskog zaljeva i Vipavske doline u neposrednom zaleđu Trsta. Manje oblike, kršje s oštrim bridovima naziva se *kras*. Tako se uzima (Gams 1974) da je te godine ispunjeno „sto let termina *kras*“, tj. 1874. je bila prekretnička godina.

Zbog povijesnih razloga potrebno je ići neočekivanim slijedom. U austrijskoj pokrajini Koroškoj, u blizini Klagenfurta (Celovca) u Dravu se ulijeva rijeka *Gurk*. Na njoj se nalazi gradić *Gurk*. Sjeverno od rijeke *Gurk* do Mure pružaju se *Gurkalske Alpe*.

U Dudenovu Velikom rječniku njemačkog jezika (1999.) stoji: *Gur* (geol.), kašasta tekućina od zemlje i kamenja.

U Brockhaus Wahrigovu Njemačkom rječniku iz 1981. stoji: *Gur*, *krš* koji nastaje raspadanjem stijena.

Dakle, *Gur* je predrimski riječ za današnje *kršje*. Zato S. Škerlj i dr. (1964.) navode: „*Krški*,¹ koji se odnosi na rijeku Krku. *Krški*,² koji se odnosi na grad Krku (*Gurk*, op. T. Š.) u Koroškoj.“ Koroška rijeka *Gurk* se u brojnim slovenskim izvorima naziva *Krka*. *Gurkalske Alpe* se nazivaju *Krške Alpe*. U svim oblicima osnova je *krš* (a ne *karst*, ni *kras*). (Valja se prisjetiti da slovenski *kras* ima pridjev *kraški*, *kraška*, *kraško*.)

Za korošku Krku i njeno područje i glavno naselje već od početka se koriste nazivi *Kurka*, *Gurka*, *Gurke-Houen* (Grafenauer 1992). Lako se opaža da je važna veza *Kurka* – *Krka*. Dakle, i koroška *Krka* znači *Krška* *rijeka*.

Zbog nedostatka povijesnih dokumenata nije moguće utvrditi neke važne detalje. Na povoljnom

položaju na Savi na prijelazu u Krško polje 1189. god. izgrađen je „grad“ ispod kojeg je kasnije nastalo trgovište (Granda 1992). Taj je grad nazvan *Gurkfeld*, a bio je središte bogatog feudalnog posjeda koji je u početku bio u vlasništvu roda Helene Krške iz Koruške. To se odrazilo i u toponomastici. Grad Krško u Kranjskoj u dokumentima i geografskim kartama je *Gurkfeld* (prema koruškom gradu Gurk), a rijeka je nazvana *Gurk Fl.* Iz naziva u Kranjskoj zaključuje se (Melik 1959) da je u početku bio najvažniji plodni feudalni posjed uz rijeku Gurk (*Gurkfeld*, Krško polje) koji je dao ime gradu *Gurkfeld* (*Krško*). Valvasor (1689.) pod natuknicom *Gurckfeld* spominje i „kranjski“ naziv *Kersko* (tj. *Kerško*, odnosno *Krško*).

Strabon kao pritoku Save navodi (Kozličić 1995) rijeku *Korkoras* (drugi izvori *Korka*), pa je evolucija naziva: *Korkoras* – *Korka* – *Krka*. Dakle, i kranjska *Krka* znači *Krška rijeka*.

Najviše „pomutnje“ uzrokovali su lingvistički rječnici s nekim natuknicama koje prate i povijesni razvoj slovenskog jezika.

F. Tomčić (1958.) njemačke riječi *steinig*, *felsig* prevodi s *krševit*. Njemački *Kies* je slovenski *Kršec*.

S. Škerlj i dr. (1964.) uzimaju da slovenska (!) riječ *krš* u srp.-hrv. znači *krš*, kamen. Slovenski *krševit* prevode sa kamenit, *kršovit*. Slovenska *krševina* je srp.-hrv. *krševito zemljište*. *Krški*¹ koji se odnosi na slovensku rijeku Krku; *krški*² koji se odnosi na grad Krku (*Gurk*, T. Š.) u Koruškoj.

F. Bezljaj (1977.) navodi tako važno mišljenje da ga treba citirati doslovno, slovenski: „Po drugi poti je iz *Carsus* prišlo slov. *krš* „skala“, srp.-hrv. *krš*.“

J. Jurančić (1989.) slovenski *krš* u srphrv. Je *krš!* *Kršec*, odlomak, komadić. Slovenski *krševit* je srphrv. *Kršan*, pa se kaže „*krševiti hrib*“. Slov. *Kršje*, srphrv. *Krš*, kamenje. Slov. *Krški*, srphrv. *Krški*. Slov. *Krški* –a, –o srphrv. Je *krški*: *krško polje*.

M. Snaj (1997.) objašnjava etimologiju slovenske riječi *krš*, stijene, kamenje s oštrim bridovima. *Kršec*, odlomljeni kamen. *Krš* ... isto je tako hrv... srp. *krš*, stijena, kamen, *kras*.

B. Madžarevič (2000.). * težište je na književnom slovenskom jeziku. *Krš* knjiž. *kršje*. *Padine*

je pokrivaio *krš*. Na tom *kršju* ništa na rodi. *Kršen*, skalnat: „*kršen in gorat svet*“; *kršno/kršna* dežela. *Krševit*, kamenit, stjenovit: *krševita padina*. *Krševit*, divlji poluotok. *Kršje*, kamenje pretežno s oštrim bridovima.

Na kraju, kako shvatiti evidentnu suprotnost: „Slovenska kraška terminologija“ uopće ne spominje i ne komentira *krš*. Kako objasniti postanak naziva *Krško*, *Krško polje*, *Krške Alpe*, *Krška dolina*, *Krško hribovje* ... ako je to pridjev od termina „*kras*“ koji glasi: „*kraški*, –a, –o. I. Gams (1974.) navodi da je „*kras* jedina slovenska riječ koja je prešla u međunarodnu znanost“. Međutim, *kras* je u Sloveniji prihvaćen tek 1874. god. F. Bezljaj (1977.) navodi niz varijanti nastalih od „*Carsusa*“ iz 12-14. stoljeća, ali među njima nema *krasa*. Njemački *Karst* je nastao u 14. st., pa je tek poslije tog stoljeća mogla nastati slovenska izvedenica od *Karsta*. Zato međunarodna znanost nije mogla prihvatiti slovenski termin, jer on nije postojao na geografskim kartama, nego je prihvatila njemačku varijantu, *Karst*, koja nije iskrivila osnovu termina: *kar(s)*.

Određen problem je lučenje pojmova u slovenskom jeziku *Kras* i *kras*. Naime, u engleskom (njemačkom i dr.) termini kao imenice pišu se velikim slovom. Tako je slovenski *Kras* engleski *Karst*, a slovenski *kras* je engleski *Karst*. Čitateљи engleskog sažetka ne mogu vidjeti o kojem se terminu radi. Zato se u engleskom sažetku poseže za neracionalnim, „glomaznim“ rješenjima, za opisnim terminima, tzv. višičlanim nazivima koji često nisu točni, nisu doslovni. Tako se *Kras* prevodi sa *Slovenian Karst*. Ili, *Kras* je *Slovene region Kras*. Ali, I. Gams (1974.) podsjeća da se *Kras* često prevodi kao *Trieste Karst*. Postoje još: *Karst of Trieste*, *Carstic table land*, *Carso plateau*.

Polazeći od strogih geopolitičkih definicija ne može se sve do 1945. god. govoriti o *Krasu* kao slovenskoj regiji jer tada nije postojala Slovenija kao međunarodni državni subjekt. (Slično tome, sve do 1945. god. ne može se govoriti o Istri kao o hrvatskoj pokrajini.)

Temeljita promjena nastala je 1945. god. Preko reljefno jedinstvene gore ili visoravni povučena je međudržavna granica koja je postala i jezična granica.

Postoje dva terminološka rješenja:

1. Budući da svaki jezik ima svoje egzonyme tako se krška visoravan u talijanskoj literaturi može zvati *Carso*, a u slovenskoj literaturi *Kras*.
2. Talijanski se dio (i na istoj geografskoj karti) može pisati *Karso*, a na slovenskom dijelu *Kras*.

Sve činjenice upućuju na zaključak da je hrvatski izvorni termin *krš*.

1. Po pravilu primata valja poći od latinskog korijena *Carsus*.
2. Valja izbjegavati kasniju njemačku varijantu *Karst*.
3. Valja se prikloniti jezičnom pravilu hrvatskog jezika koji je iz određenih riječi izbacivao samoglasnik između dva suglasnika.

foto: Teo Kolombo

Krka između Visovca i Roškog slapa

Literatura:

- Bezljaj, F. (1977): Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana.
- Brockhaus u. Wahrig (1981): Deutsches Wörterbuch, sv. 3. Stuttgart.
- Duden das Grosse Wörterbuch der deutschen Sprache, B. 4. Mannheim 1999.
- Gams, I. (1974): Kras. Slovenska matica, Ljubljana. 357 pp.
- Gorjanović-Kramberger, D. (1901): Geomorfološki problemi iz hrvatskog Krasa. Glasnik Hrvatskog naravoslovnog društva 13 (4-6), 193-6.
- Grafenauer, B. (1992): Krka. Enciklopedija Slovenije, 6, s. 26.
- Granda, S. (1992): Krško. Zgodovina. Enciklopedija Slovenije 6, 53.

- Jurančič, J. (1989): Slovensko-srbskohrvaški slovar. Ljubljana.
- Kozličić, M. (1995): Poznavanje hrvatskih rijeka u rimsko doba. Hrvatske vode 3 (9), 63.
- Madžarevič, B., gl. ur. (2000): Slovar slovenskega knjižnega jezika. DZS, Ljubljana.
- Marochino, I. (1978): Grad Bakar kroz vjekove, Bakar.
- Melik, A. (1959): Posavska Slovenija. Slovenska matica, 595 pp.
- Paravić, D. (1998): Krasica. Bakarski zbornik 4, str. 16, Bakar.
- Skok, P. (1971-74): Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1-4. Zagreb.
- Snoj, M. (1997): Slovenski etimološki slovar. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Šižgorić, J. (1899): De situ Illyriae et civitate Sibenici a. 1487. Građa za povijest krízevnosti hrvatske, k. II, JAZU, 1-12, Zagreb.
- Škerlj, S., Aleksić R. , Latković V. (1964): Slovensko-srbsko-hrvatski slovar. Prosveta, Ljubljana i Beograd.
- Tomšič, F. (1958): Slovensko-nemški slovar. DZS, Ljubljana.
- Valvasor, J. W. (1689): Die Ehre des Herzogtums Krain, sv. 4. Laibach-Nürnberg.